

ANAITASUNA

288. zenb.

1974.eko abenduaren 31koa

Pelota, 4 - 1.º - Bilbao-5
Tel. 23 74 49 - Apart. 495

Euskal kultura idatzia 1974

Zenbaki hau irakurlearen eskuetara iristen* denarako, 1975. urtea lehen urratsak* ematen hasia izango dugu. Urte berri honek zer gordetzen digun golkoan, ez dakigu. Aski* kanbiamendu izango den susmorik ba dugu.

Guk, oraingo honetan, iragan berri dugun urteari begiratu laster bat eman nahi izan diogu, asmatzea baino aztertzea gizonari zuzenago dagokiola.

Barruko horrialdeetan irakurleak ikus dezakeenez, kultura idatziari buruz eritzi emate batzuk* agertzen dira. Agi* denez, oraindik goiz da balantze bat emateko, eta Juan San Martinek egin* zerrendari ere zenbait liburu gehitu beharko zaio.

Euskal kultura idatziaren 1974.eko egoera zehatzari ez diot hurbildik helduko. Nahiago dut, gaurkoz, burruka honen nondik norakoa azaldu.

URRUNDIK GATOZ

Ez dago zaharra izan beharrik. Euskaraz mintzatzeko ari ginelarik, «hablen Vds. en cristiano» geuri

ere esan digute behin baino gehiagotan. Deabruaren hizkuntza gurea!

Eta gero, bakearen eta elkar maitasunaren eta unibertsaltasunaren izenean, erdaraz mintzatzeko ere eskatzen edo esijitzen ziguten. Eta hori ere egin genuen guk.

Baina eskarmentua harturik dugu. Eta horregatik, orain, beste muturretik, proletalgoaren batasunaren izenean euskara baztertzea eskatzen digutenei, baietz esango diegu, doinu hori ezaguna egiten zaigula.

Folklore bihurtu nahi izan digute kultura. Hau da, herri bizitza baten dinamika osoan sartuta egon beharrean,* noiz behinkako ikuskizun eta espektakulu bihurtu, hain zuzen herriaren textuinguru bizi eta hitzaziletik* at.*

Eta gure hizkuntza «patois» bat dela sinesterazi digute. Azken urteok arte, gure artean, euskarak ez du prestijio sozialik izan.

azken horrialdera

EUSKARA KULTUR HIZKUNTZA DA

«El vascuence, en mi opinión, no llegará nunca a ser un instrumento de cultura».

Unamunoren eritzi hau gezurtatzera dator azken 10-15 urteotako euskal kulturaren ahaleginik hoberena. Hor ditugu ikastolak, hor Euskal Unibertsitatea (oraingoz Udakoa, asmotan urte osokoa), bi adibide nagusienak besterik ez aipatzearren.

Euskal liburugintzak ere irabazi egin nahi dio Unamunori apostua. Nire ustez, molde berriko euskal liburuen produzioa zerbaitek definitzen badu, euskara kultur tresna bezala trebatzeak egiten du hain zuzen. LUR-GERO-JAKIN zuzen zuzenean bide horretatik doaz.

Mugimendu honen hasera* orain hamabost bat urte jarriko nuke nik. JAKIN aldizkariarekin. Honen inguruko higadura biziki esannahitsua da. Hor ikus daiteke nolakoa izan den eboluzioa, hots,* euskararekiko ardura garbizaletik euskara moderno bat sortzeko ahaleginetara, eta honekin batean euskara batura.

Garai hartan sortutako elkarren arteko ezinulertzeak oraindik ere irauten du. Nola adieraz hori?

Joera garbizalekoentzat, kontradizio nagusia euskara mordoiloizale/garbizale zen. Horren arabera* epaitzen zuten dena. Erdal kutsuko hitz bat ikusten zutenean, jantziak urratzen ikus genitzakeen. (Irakurle ohartua konturatu da nonbait, nola, gaur ere, gure inguruko aldizkari batzuetan erdal hitza komilla artean jartzen duten, edo atzetik «euskerantoean esaten denez». Ahulezia* aitortzeko ausartziarik* eza da hori!).

Euskara kulturgailu bihurtu nahi zutenentzat, aldiz,* kontradizioa (nola esan?) honetan zetzan,* hots, ala euskara bizimolde zaharrari loturiko hizkuntza da, ala euskara hizkuntza moderno eta oso bat egin daiteke. Kultur hizkuntza bat nahi da euskara. Hau da gure bidea.

1960.az gerozko euskal kulturak ez du onhartzten, aspaldi egin ohi zen bereizkuntza: «lenguas de primera/lenguas de segunda». Esan nahi baita, gai batzuetarako hizkuntza batzuk beste batzuk baino egokiagoak suertatzen direla. Hala nola, euskarak, barneko bizitzarako, izpiritu adierazpenetarako, poesiarako, otoitzerako, etxe bizitzarako (a! eta txakurrak eta katuak goxoki tratatzeko) biziki balioko luke; gaztelania, ordea, hizkuntza teknikorako, zientziarako, merkatalgorako,* zabalakuntza handia behar duten gauzetarako, bizitza ofizialerako... izango litzateke aparta.

Guk euskal bizitza, goitik behera, euskaraz egin nahi dugu.

XEDEEN* ATZETIK

Bistan da, jomuga hori oraindik ere gure eskuen menetik* urruti gelditzen dela. Funtsean,* arazoa ez baita kulturazkoa bakarrik.

Laguntza ofizialik gabe, inongo erraztasunik gabe egiten ari da euskal kultura. Egoera hau ikuspuntu honetatik aztertutik, egin ohi dena ez dela horren* guti esan behar da.

Hala ere, hutsune asko ikusten da, gehiegi. Begiak hitxita* deus* ez baita konpontzen, aurrerantzean ere aztergai izan daitezten, izendatu eginen ditut batzuk.

Liburu produzioaren barne egiturari* bagagozkio, UNESCOk gomendaturiko klasifikazio zerrendaren arabera, 55,62 % hartzen du literaturak. Atzerapen tamalgarrria* adierazten du horrek. Konparazio bidez ikusteko, mundu osoan produzio osoaren 14 % da literatura. Espainian 35,91 %.

Bestalde, ba dira urratu ere egin gabeko bideak, UNESCOren 6-7-9-14-15-17-18 zenbakiak, hots, deretxo, merkatalgo, medikuntza, teknologiari-eta lotuak.

Liburuen hierarkiari begiratuz, honela antolatzen da zerrenda, 1970.ean:

Munduan	Espainian
literatura	literatura
teknologia-industria	denetarik
politik jakintzak	historia-biografia
natur zientziak	erlijioa
hezkundea*	teknologia
historia-biografia	irakaskuntza-hezkundea
deretxoa	filosofia-psikologia
arteak	etika

Euskal liburugintzak, azkeneko 10 urteak batean harturik (eta eliz eta ikastola liburuak aparte utzirik), egitura hau ematen du:

literatura
erlijioa
irakaskuntza-hezkundea
musika-kantuak
historia-biografia
filosofia

Egunkari gabeko kazetaritza da gurea. Eta daduzkagun kazetak ere oso kondizio xelebretan bizi dira sarritan. Nahi litzatekeen moduan idazteremua hedatzerik* ez dadukagu legearen aldetik, eta, ditugun ekonomiazko oinharriengatik, profesionaltasunik ezin dugu inolaz ere lortu. Gaur ezagutzen ditugun aldizkariak behinbehinekoak* ore dira, bada?

Zerbait berri eta hobeago sortuko den zurrumurrua ba dabil bazterretan. Euskaldunok ere prentsa normal bat behar genuke.

Gainerako arloak (irratia, etab.) ez ditugu gaur aztertuko.

GEROARI BEGIRA

Nola euskal kultura idatzia hazkunde* gabetasunetik atera?

Manifestu zabal, zehatz eta eragikor bat egin behar genuke, horretarako indar biziak bilduz.

Programaketa osoa barik,* puntutxo batzuk agertzeari ekingo* diot, eta hori ere llaburki:

- Institutio politikoek haintzat eta ontzat har dezatela euskal kultura, horretarako behar diren ekonomiazko laguntzak eskainiz.
- Kulturgintzaren planteamendu oso bat egin, jomugak eta bideak eta epeak ongi bereiziz eta xedatuz.*
- Jendea libera, bai idazteko, bai itzultzeko, bai banakuntza sare bat sortzeko.
- Liburugintzaren planteamendu osoa egin.
- Unibertsitatea argialetxeekin lan egiteko bidean jar.
- Eta abar.

Joan Mari TORREALDAI

dezake, daike
dezatela, daiela
diegu, deutsegu
digu, deusku
digute, deuskue
dio, deutso

diogu, deusagu
diot, deusat
genitzakeen, geinkezan
zaigu, jaku
zaio, jako
ziguten, euskuen